

1. Vazba ablativu absolutního

Jde o vazbu dvou spolu souvisejících větných členů, jež jsou oba v ablativu. Nejčastěji se jedná o ablativ participia (v úvahu připadají jen ptc. prez. a pf.) a ablativ podstatného jména. Takové spojení nemá význam, který je pro ablativ nejčastější, totiž vyjádření nástroje (jako odpověď na otázku *čím?*, *pomocí čeho?*), ale je na zbytku věty nezávislé. Nejčastěji vyjadřuje časovou okolnost, a to je-li použito ptc. prez., okolnost současnou, je-li použito ptc. pf., okolnost minulou před dějem zbytku věty (zde pozor na to, že ptc. pf. má pasivní význam!). Z ostatních významů převažuje okolnost důvodová. Tuto vazbu nejjednodušeji přeložíme vedlejší větou se spojkou *když* nebo *poté, co* (někdy *protože*), ale mnohdy i jinými způsoby, hlavně podstatným jménem s předložkou.

Příklady vazby: a) *Incipiente vere arbores florent*. Když začíná jaro (Na počátku jara), stromy kvetou. b) *Tarquinius regnante Roma parvum oppidum erat*. Když kraloval (byl králem) Tarquinius (Za krále Tarquinia) byl Řím malým městem. c) *Illis verbis dictis nemo et muttum dare ausus est*. Když (Poté, co) byla vyřčena ta slova (Po těch slovech) se nikdo neodvážil ani ceknout. d) *Tam magno¹ crimine facto totus vicus in metu vivit*. Když (Protože) byl spáchán tak velký zločin (Po spáchání ..., Poté, co byl spáchán ...), celá vesnice žije ve strachu.

U ptc. pf. deponentních sloves nastává ojedinělá situace: jelikož pasivní tvary těchto sloves mají aktivní význam, bude mít jejich ptc. pf. ve vazbě ablativu absolutního význam ptc. pf. aktiva.² Můžeme tedy překládat způsobem uvedeným výše nebo čes. přičestím minulým činným (vzav, udělav, usednuvši, přinesše – vzhledem k jejich zastaralosti je ale lepší použít vedlejší větu). Příklady: a) *Illo locuto omnes riserunt*. Poté, co (Když) promluvil, všichni se dali do smíchu. b) *Uno miserito et alii miseriti sunt*. Poté, co (Když, Jakmile) se smíloval jeden, smílovali se i ostatní.

Typ s ptc. prez. má ještě jednu variantu: ta se uplatňuje tehdy, jestliže je přísudek složený ve tvaru slovesa *být* a podst. jména (nejčastěji ve významu *být někým*); pak by mělo sloveso *být* ve vazbě abl. abs. být v ptc. prez., to se ale u samostatného slovesa *být* (na rozdíl od jeho odvozenin) nepoužívá. Vazba pak bude vypadat tak, že v ní budou dvě substantiva v ablativu a žádné participium. Překládáme stále stejně, jak uvedeno výše, jen chybějící sloveso *být* doplníme (pro koncový překlad můžeme zvolit i nějaké synonymum (viz následující větu)).

Příklady: a) *Sventoplucio rege (*sente)³ Franci Moraviam aggredi non audebantur*. Když byl králem (kraloval) Svatopluk (Za krále Svatopluka) se Frankové Moravu neodvažovali napadnout. b) *Me senex⁴ (*sente) uxori nihil helluari obstat*. Protože (Když) jsem starý, nic nebrání manželce hýřit.

Adjektivum *absolutní* v názvu vazby znamená, že vazba je do věty vsunuta bez syntaktického zapojení, tj. lze ji z věty vyříznout, aniž by to na výsledné větě bylo poznat. Je to proto, že činitel vazby (vyjádřený participiem či substantivem) není (!) totožný s podmětem (a to ani nevysloveným) věty, do níž je vazba vložena; stejně tak činitel děje není totožný s předmětem věty (i nevysloveným).⁵ Vazbu abl. abs. tak nelze při překladu do latiny použít např. pro překlad vět: Když kraloval Tarquinius, (on) nashromáždil velké bohatství. Poté, co byla vyřčena ta slova, ještě dlouho (ona) zněla přítomným v uších. Když (on) promluvil, všichni se mu začali smát. Protože jsem (já) starý, nikdo mě nechce poslouchat. V takových případech musíme pro překlad zvolit vedlejší větu.

Výklad je též ve skriptech ve Cvičení 16.

2. Gerundium

Jde o podstatné jméno slovesné; tvoří se příponou *-nd-* ke kmeni slovesa (získaného odtržením přípony *-re* od infinitivu, přičemž kmenová samohláska se krátí). Skloňuje se jako substantivum 2. deklinace, ovšem pouze v některých pádech a jen v singuláru. Tvoří se i od deponentních sloves, a to jakoby od jejich aktivního infinitivu (který je vlastně roven rozkazu pro 2. os. sg.) stejným způsobem jako u nedeponentních sloves.

	cantā-re	sedē-re	lege-re	audī-re
1.	cantāre	sedēre	legere	audīre
2.	cantā-nd-ī	sedē-nd-ī	legē-nd-ī	audīe-nd-ī

1 *Tam magno* je přívlastek shodný k substantivu *crimen*, přívlastek tvoří spojení se substantivem a proto též náleží do vazby.

2 Výjimečnost spočívá v tom, že jinak latina ptc. pf. aktiva nemá.

3 Ptc. prez. slovesa *být* znělo *sēns, sentis*, ale přestalo se nakonec užívat; zde uvedeno pro lepší názornost: i zde participium původně bylo a vazba vlastně i v tomto případě odpovídá pravidlu.

4 Od *senex* (stařec, starý člověk) genitiv sg. (a tím i ostatní pády) není *senec-is*, ale *sen-is*!

5 Všimněte si toho na shora uvedených příkladech.

	cantā-re	sedē-re	lege-re	audī-re
3.	cantā-nd-ō	sedē-nd-ō	legē-nd-ō	audīe-nd-ō
4.	cantāre, cantā-nd-um	sedēre, sedē-nd-um	legere, legē-nd-um	audīre, audīe-nd-um
5.	cantāre	sedēre	legere	audīre
6.	cantā-nd-ō	sedē-nd-ō	legē-nd-ō	audīe-nd-ō

V nominativu a bezpředložkovém akuzativu se tvar gerundia rovná infinitivu. Tvar zakončený na -ndum je v akuzativu jen tehdy, následuje-li po předložce.

Gerundium plní funkci slovesného substantiva (v češtině např. zpívání, sedění, čtení, poslouchání) a vyskytuje se jako závislé na jiném substantivu či adjektivu (též participiu perfekta). Proto ho překládáme buď českým slovesným substantivem nebo častěji infinitivem či substantivem s předložkou. Příklady: *occasio fugiendi* – příležitost utéct (k útěku), *paratus ad scribendum* – připraven na psaní, připraven psát, *se salvare fugiendo* (abl.) - zachránit se útekem (utíkáním); dativ gerundia se používá zřídka, a to ve významu *na něco, pro něco, schopen něčeho, být s to: non sum resistendo* – nejsem s to vzdorovat, *sumus meditando* – jsme schopni rozjímat, *non est discendo* – není na učení, není schopen se učit;⁶ bezpředložkový akuzativ gerundia slouží k vyjádření slovesa v předmětu: *incipere cantare* – začít zpívat, *interrumpere pingere* – přerušit malování.

Výklad je též ve skriptech ve Cvičení 15.

3. Gerundivum

Tvoří se stejným způsobem jako gerundium, skloňuje se zcela jako adjektivum 1. a 2. deklinace, na rozdíl od gerundia však ve všech pádech, rodech a číslech. Jde vlastně o další participium, na rozdíl od ostatních ale nemá časový význam, nýbrž význam nutnosti; je to participium trpné. Jím se vyjadřuje v latině chybějící sloveso muset.⁷ Pojí se se substantivem jako jeho přívlástek shodný (ale mnohdy přitom stojí za substantivem). Vyjadřuje, co je třeba či nutno se substantivem provést. Překládáme nejlépe VV vztažnou. Příklady: *urbs defendenda* – město, které musí (má) být bráněno, *oratori audiendo* – řečníkovi, kterého je třeba poslouchat, *instrumentis bene tenendis* – nástroji, které je nutné dobře držet. Slovesa nepřechodná (tj. ta, která vyžadují předmět v jiném pádu než akuzativu) tuto vazbu neumožňují vytvořit.⁸ Spojení gerundia a substantiva se v praxi používá především ve spojení s tvary slovesa být (esse). Vyjadřuje, že na někom/něčem se musí (muselo, bude muset) něco vykonat. Příklady: *urbs defendenda est* – město musí být bráněno, *orator audiendus est* – řečník musí být poslouchán, řečníka je nutné (třeba) poslouchat, *liberi monendi erunt* – děti budou muset být napomenuty, *bestiae necandae erant* – zvířata bylo nutno zabít, musela být zabita. U sloves nepřechodných a bezpředmětových (jejichž význam je úplný i bez předmětu, např. jít, pršet, atd.) je gerundium v nom. sg. neutra, předmět zachovává pád vyžadovaný slovesem. Příklady: *iussis⁹ parentum oboediendum est* – příkazy rodičů je třeba (nutno; musí se) uposlechnout. Činitel děje (kdo něco musí – aktivně) se vyjadřuje dativem. Příklady: *civibus urbs defendenda erat* – občané museli (byli nuceni) bránit město, *vobis orator audiendus est* – musíte poslouchat řečníka, *tibi erunt instrumenta bene tenenda* – budeš muset dobře držet nástroje, *nobis iam eundum est* – musíme už jít.

Výklad je též ve skriptech ve Cvičení 15.

6 Jinak se *dokázat, být schopen* vyjadřuje též slovesy (ne)scire, (non) posse a (ne)quire.

7 Někdy se v tomto významu užívá sloveso debere (dlužít, být dlužen), což se podobá např. ruštině (v ruštině sloveso muset rovněž není, nahrazuje se vazbami mně nado, mně dolžno atd.) nebo spojení necesse est (erat, erit).

8 Aby to nebylo úplně jednoduché, je výjimka u sloves *ūtī* (použít), *fruī* (užít si (genießen)), *fungī* (zastávat (úřad)), *potīrī* (zmocnit se), *vescī* (živit se), která vyžadují předmět v ablativu, přesto tvoří vazbu osobní (např. *arx potienda* – hrad, kterého je nutno se zmocnit).

9 *iussum*, *ī*, n. rozkaz, příkaz